

zomercollege

Waarom Rechten?

Omdat je in actie komt als het begint te stormen

Rechten In de serie *Zomercolleges* geven hoogleraren een voorproefje van wat studenten komend studiejaar gaan horen. **Miranda de Meijer** uit Amsterdam over de vijf waarden van het Openbaar Ministerie.

In het oog van de storm heerst een bijna serene rust. Het is er windstil. Vaak is het onbewolkt, maar soms regent het een beetje. De temperatuur is mild. Alleen uitlopers van de storm kunnen de stilte doorbreken.

S tel jezelf eens voor in zo'n stilte. Het is nacht, bijna vroege ochtend. Je zit in je auto in een woonwijk. Je kijkt door de voorruit omhoog. Boven zie je op de galerij van een flatgebouw schaduwen verschijnen vanuit het trappenhuis. Gezichten zijn bedekt door bivakmutsen. Automatische machinepistolen in de handen van zwart geklede personen tekenen zich af tegen de muren, als zij met onverbiddelijke stap op hun doel afgaan. Van beiden kanten wordt een voordeur benaderd. Je zit te wachten, de ramen beginnen te beslaan. Je duikt dieper weg in de kraag van je jas. Je wilt namelijk niet worden gezien. Een onzinnige gedachte want iedereen slaapt op dit uur. Je beseft dat op een teken van de voorste man de deur zal versplinteren en een enorm kabaal van geschreeuw en gebonk zal volgen. De bewoners van het pand zijn weerloos tegen deze overmacht. Je hoopt dat je er niet voor niets bent, dat je je bevoegdheden correct inzet, dat je de juiste woning hebt, dat 'je man' wordt gevonden, zijn wapens en zijn drugs. In gedachten loop je alles nog eens na. Jouw rol begint als de verdachte door de mannen van het arrestatieteam naar buiten wordt geleid. Dan ga jij met je rechte team het pand in. Jij bent de officier van justitie. Het Openbaar Ministerie (OM) - en dus ook jij als officier van justitie - bevindt zich regelmatig in het oog van een storm. Een storm die ontstaat door grootschalige

criminele activiteiten, door maatschappelijke onrust, internationale conflicten of door handelingen van individuen met een forse maatschappelijke impact. Denk aan de acties van politie en justitie tegen de motorclubs, zoals onlangs tegen de Bandido's in Limburg met invallen door arrestatieteams, of tegen de Nederlandse netwerken waarbinnen een serie aan liquidaties plaatsvindt. Denk aan de recente gebeurtenissen in de Schilderswijk die begonnen met de dood van Mitch Henriquez en nu venijnig doorwerken in de sociale media. Denk aan de situatie in Brabant waar men te kampen heeft met forse drugsproblemen, een afgebrand gemeentehuis en bedreiging en intimidatie van lokale bestuurders. Denk

Jouw rol begint als de verdachte door het arrestatieteam naar buiten wordt geleid

aan de recente aanhoudingen door politiekorpsen in Nederland, op Curaçao en in de VS in een grootschalig onderzoek naar witwassen van 150 miljoen euro. Denk aan de gebeurtenissen rondom de MH17 met een wereldwijde impact. Denk aan Tariq Z. die de NOS-studio binnendrong en waarvan beelden direct werden uitgezonden. Denk aan Bart van U.

Een gevoelige klap toedienen

Politie en OM treden niet zelden stevig en grootschalig op om de orde te herstellen, om schadelijke en strafbare activiteiten te stoppen, om slachtoffers in veiligheid te brengen of om de georganiseerde criminaliteit een gevoelige klap toe te brengen, maar hebben als het moet ook een lange adem voor onderzoeken die ingewikkeld

BIJZONDER HOGLERAAR OPENBAAR MINISTERIE

Miranda de Meijer is Bijzonder Hoogleraar 'Openbaar Ministerie en Ondernijning' aan de Universiteit van Amsterdam. Zij doceert aan derdejaars studenten de vakken Juridische Togaberoepen I: Inleiding, Juridische Togaberoepen II: Integriteit en Ethische dilemma's, en Oefenrechtbank Strafrecht (moolcourt). De Meijer is tevens advocaat-generaal bij het parket in Den Haag
FOTO JEROEN OERLEMANS

VAAK STAAT EEN OFFICIER VAN JUSTITIE IN HET OOG VAN DE STORM EN OVERZIET ZO MEERDERE GEBIEDEN.

JUIST HIJ OF ZIJ MOET DAN RUSTIG, BEHEERST EN GEFOCUST ZIJN!

zijn of - politiek of internationaal - gevoelig liggen. Als een grootschalige actie of een stevige strafzaak met veel te verwachten media-aandacht onder jouw leiding plaatsvindt, moet je wel weten wat kan, mag en moet, maar ook wat vooral niet. Acties zijn er veelal op gericht om verdachten voor de rechter te brengen. Tegelijkertijd moet er aandacht zijn voor de vele onschuldige burgers die niets te maken hadden met criminele activiteiten maar er wel slachtoffer van zijn geworden. Ook zij staan voor de rechter, met een vordering tot schadevergoeding, en wellicht ook - als zij ervoor kiezen - om de rechter te vertellen over de impact die deze gebeurtenissen op hen hadden.

Het OM moet alles overzien

De positie van het OM is er één in de regio. Vanuit die regio moet het OM alles overzien, en op meerdere gebieden tegelijk kunnen schaken: het gezag voeren over de politieacties, vervolgingsbeslissingen nemen, overleg voeren met de burgemeester en de politiefchef en de Minister van Veiligheid en Justitie informeren. Het is een positie waarin het OM samenwerkt met zijn ketenpartners, zoals de politie, de reclassering, slachtofferhulp en het lokale bestuur, maar ook met de burgers zelf. Denk wat dat laatste betreft aan de steeds vaker gehoorde oproep om smartphone filmpjes van incidenten aan de politie te geven. Het is een positie die niet alleen om volstrekte onafhankelijkheid en neutraliteit vraagt, maar ook om maatschappelijke en politieke sensitiviteit. Dit vraagt om focus, rust en beheersing. Het vraagt om windstilte met hooguit - af en toe - een klein beetje regen. Fouten kun je je niet veroorloven. Maar wat als het wel fout gaat? Sterker nog, als jij die fout hebt gemaakt? Het OM maakt namelijk fouten, soms met ernstige gevolgen, zo is onlangs geconclu-

deerd in het rapport van de Commissie Hoekstra met betrekking tot Bart van U. Want hoe windstil is het eigenlijk in het oog van de storm? Het OM moet alle zeilen bijzetten om de ondernijvende criminaliteit het hoofd te bieden. Het OM gaat gebukt onder de bezuinigingen en vaart grotendeels op de lange werkdagen, het verantwoordelijkheidsbesef en loyaliteit van zijn leden. Kan het OM - met een krimp budget - nog wel zijn positie handhaven en zijn taken uitvoeren volgens de beginselen waar het OM voor moet staan? Laten we met deze vragen in het achterhoofd eens doordringen tot de kern van het OM. In de kern liggen vijf waarden

Het OM maakt namelijk fouten, soms met ernstige gevolgen

besloten die tot uitdrukking brengen waar mensen in een organisatie voor staan. Het OM heeft zich te gedragen naar deze kernwaarden, die in een gedragscode zijn neergelegd: het OM is professioneel, omgevingsgericht, integer, open en zorgvuldig. Wat houden deze kernwaarden nu precies in? Deze waarden zijn overigens een dankbaar onderwerp voor een tentamenvraag.

1. Professionaliteit

Dat houdt in dat kennis en expertise op orde zijn, dat zowel de organisatie als ook de mens daarin zich in een continu leerproces plaatsen, dat zij zich openstellen voor inbreng en kritiek. Professionaliteit houdt ook in dat men zich ervan bewust is dat beslissingen en handelin-

gen een grote impact kunnen hebben. Het vraagt ook om respect voor andere professionals binnen samenwerkingsverbanden, zoals voor de advocaat die de belangen van zijn cliënt zo goed mogelijk behartigt, of voor de beslissing van de rechter, ook als die niet welgevallig is.

2. Omgevingsgerichtheid

Deze waarde houdt in dat het OM streeft naar een zichtbaar, merkbaar en herkenbaar optreden en naar betekenisvolle interventies. Maar ook dat er inzicht is in de context waarbinnen een overtreding of misdrijf plaatsvindt en het effect daarvan op slachtoffers en hun omgeving. De oriëntatie moet gericht zijn op de achterliggende maatschappelijke problematiek en de mogelijke oplossingen daarvoor.

3. Integriteit

Integriteit is de hoeksteen van elk legitiem overheidshandelen. De OM'er moet zich houden aan de regels, is onkreukbaar, baseert zijn handelen op zuivere beweegredenen, is ook onpartijdig, laat zich niet leiden door de belangen en voorkeuren van bekenden, familieleden, zakenrelaties of door druk vanuit de media of de politiek. Integriteit is ook nodig om een onafhankelijke positie te kunnen bewaken met het oog op de beoordeling van gevallen van corruptie, van geweldstoepassingen door politieambtenaren of mogelijke strafbare gedragingen van politici.

4. Openheid en transparantie

Het OM zal verantwoording afleggen over het gebruik van middelen en macht, de argumenten voor bepaalde afwegingen inzichtelijk maken. Het betekent ook dat het de burgers laat weten dat er gehandhaafd wordt, welke strafbare feiten wor-

den aangepakt en welke sancties worden opgelegd. De media spelen hierin een uiterst belangrijke rol. Die openheid wordt begrensd door opsporingsbelangen, de onschuldpresumptie en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de bij een strafzaak betrokken burgers.

5. Zorgvuldigheid

De vijfde kernwaarde betreft de zorgvuldigheid waar het gaat om het afwegen van verschillende, niet zelden tegengestelde belangen en grondrechten, om de verslaglegging van die beslissingen, zodat verantwoording kan worden afgelegd en het beslissingsproces inzichtelijk kan worden gemaakt. Het houdt ook in dat zorgvuldig wordt omgegaan met informatie gelet op het vertrouwelijke karakter daarvan.

OM gaf zelf opdracht tot onderzoek

Deze waarden zijn een moreel kompas voor alle medewerkers van het OM en vormen het vertrekpunt voor een permanent debat over de invulling daarvan. Rapporten zoals die van de Commissie Hoekstra in de zaak Bart van U. geven aan hoe belangrijk zo'n debat is. De vijfde kernwaarde, de zorgvuldigheid, staat onder druk. Er worden fouten gemaakt. Een belangrijke vervolgvraag is, hoe hiermee om te gaan. Want tegelijkertijd moet worden beseft dat dit rapport er niet was geweest zonder de opdracht van het hoogste orgaan van het OM, namelijk het College van Procureurs-generaal. Dat geeft aan dat het OM een professionele organisatie is die ziet waar het kwetsbaar is en daar ook op zal acteren. Fouten erkennen, herstellen waar mogelijk en veranderingen doorvoeren om in de toekomst dezelfde fouten te voorkomen. Zodat iedere storm zo adequaat mogelijk het hoofd kan worden geboden.